

EDUSKUNNAN
SIVISTYSVALIOKUNTA

Helsingissä

15 päivänä lokakuuta 1993

Lausunto n:o 3

Valtiovarainvaliokunnalle

Hallituksen esitys 126 valtion talousarvioksi vuodelle 1994 on 15 päivänä syyskuuta 1993 lähetetty valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan.

Eduskunnan työjärjestyksen 18 a §:n 3 momentin mukaan valiokunta voi omasta aloitteestaan antaa toimialaansa koskevan lausunnon talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle 30 päivän kuluessa esityksen lähettämisestä valiokuntaan.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina talousjohtaja Eero Pulkkinen, ylijohdaja Leevi Melametsä, ylijohdaja Markku Linna, kulttuuriasianneuvos Pekka Pekkonen, opetusneuvos Hannu Sirén, nuorempi hallitussihteeri Antti Vuorinen ja projektipäällikkö Jorma Ahola opetusministeriöstä, hallitussihteeri Seppo Tanninen valtiovarainministeriöstä, apulaisosastopäällikkö Matti Toiviainen sosiaali- ja terveysministeriöstä, neuvotteleva virkamies Vuokko Korpinen, ylitarkastaja Tuija Leminen ja ylitarkastaja Pasi Järvinen työministeriöstä, lääninkouluneuvos Esko Kangas Hämeen lääninhallituksesta, hallintojohtaja Roger Broo Åbo Akademista, opintotoimiston toimistopäällikkö Matti Jussila Tampereen yliopistosta, johtaja Seppo Naumanen valtion opintotukikeskuksesta, konsultti Eeva-Liisa Tuominen Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta, puheenjohtaja Risto Kuosmanen aikuiskoulutusneuvostosta, jäsen, puheenjohtaja Pentti Silvennoinen, jäsen, toiminnanjohtaja Jyrki Jokinen ja jäsen, pääsihteeri Ritva Ojalehto aikuiskoulutuksen neuvottelukunnasta, toiminnanjohtaja Petri Pohjonen Ammatillisten Aikuiskoulutuskeskusten Liitosta, pääsihteeri Heikki Sederlöf Suomen Kansanopistoyhdistyksestä, työvoima- ja koulutuspoliittinen sihteeri Jari-Pekka Jyrkänne Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:sta, projektipäällikkö Jukka Mäkelä Tekniikan akateemisten liitosta ja puheenjohtaja Ari Mäkelä Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL:stä.

Sivistysvaliokunta on käsitellyt asiaa toimialaansa koskevilta osin ja keskittynyt lausunnonsaan korkeakoulujen henkilöstörajoituksiin, opintotuen ja työttömyysturvan yhteensovittamiseen sekä ammatillisen aikuiskoulutuksen määrärahoihin. Valiokunta esittää lausuntonaan kunnioittaen seuraavaa.

Korkeakoulujen henkilöstörajoitukset

Talousarviossa määritellään jokaiselle hallinnonalalle sen kokonaishenkilöstömäärä talousarviovuonna. Tämä koskee myös korkeakoulujen henkilöstöä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ei henkilötötyvuosikiintiöllä ole merkitystä huomattavien määrärahaileikkausten aikana. Valiokunta kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että korkeakoulujen toiminta poikkeaa muusta valtionhallinnosta ja henkilöstökiintiöt koskevat myös opetushenkilöstöä.

Opetuksen tason turvaamiseksi *valiokunta edellyttää*, että korkeakoulut voivat mahdollisimman joustavasti itsenäisesti päättää niille osoitettujen määrärahojen kohdentamisesta järkevästi joko henkilöstömenoihin tai muihin menoihin.

Opintotuen ja työttömyysturvan yhteensovittaminen

Eduskunta on useissa yhteyksissä kiinnittänyt huomiota opiskelijoiden toimeentuloon liittyviin ongelmiin. Sivistysvaliokunta viittaa erityisesti koulutuspoliittisen selonteon yhteydessä (v. 1990) lausuttuun siitä, että opintotukijärjestelmän tavoitteena on laajentaa opiskelumahdollisuuksia ja luoda opiskelijoille toimeentuloedellytykset. Valiokunta toteaa, että suurtyöttömyyden aikana tämä tavoite korostuu entisestään.

Opetusministeriössä on parhaillaan valmisteilla opintotukilainsäädännön uudistus, josta annettaneen hallituksen esitys eduskunnalle lähiaikoina. Valiokunta on kuitenkin huolestunut eräistä tämänhetkisistä ja opiskelijoiden tilanteen vuoksi nopeasti ratkaisua vaativista ongelmista opintotukijärjestelmässä.

Valiokunta kiinnittää huomiota opintotuen alhaiseen tasoon, mikä osaltaan estää hakeutumista opintoon pariin työttömyysturvan tason ollessa korkeampi. Valiokunnan mielestä tähän ongelmaan on koulutushalukkuuden lisäämiseksi pikaisesti löydettävä ratkaisu. Sen vuoksi on opintotuen ja työttömyysturvan tasojen yhteensovittamista jatkettava. Valiokunta pitää välttämättömänä tiivistää edelleen ministeriöiden välistä yhteistyötä ja kiirehtii toimenpiteitä yhteensovittamisessa.

Vaikka opintotukijärjestelmä sinänsä soveltuu valtaosalle opiskelijoita ja säännöksiä muutetaan epäkohtien korjaamiseksi, helposti syntyy uusia ns. väliinputoajaryhmiä. Valiokunta pitää myönteisenä opintotuen ja työttömyysturvan yhteensovittamistoimenpiteiden lähtökohtaa, jonka mukaan ammatillista koulutusta tai korkeakoulututkintoa vailla olevien nuorten pitkäaikaistyöttömyys pyritään purkamaan siten, että nuori ohjataan koulutukseen, työharjoitteluun tai muuhun aktiivisesti tulevaan työhön hakeutumista tukevaan toimintaan.

Korkeakouluopiskelijoista erityisiä väliinputoajaryhmiä aiheutuu yli seitsemän vuoden opiskelusta sekä juuri valmistumassa olevien tai opintonsa väliaikaisesti keskeyttämään joutuneiden opiskelijoiden jäämisestä työttömyysturvan ulkopuolelle. Valiokunnan mielestä sekä yksilön että yhteiskunnan etu on, että motivoituneet opiskelijat voivat kouluttautua valmiiksi.

Työttömyystilanteen vuoksi valmistuneiden ja työttömiksi jääneiden opiskelijoiden erääntyvien opintovelkojen hoitamisessa on myös ongelmia, joista opiskelijan on taloudellisesti mahdollonta selviytyä omin voimin. Sen vuoksi on välttämättömää pikaisesti tehdä tarvittavat korjaukset em. väliinputoajaryhmien ongelmien korjaamiseksi esimerkiksi määräaikaisilla järjestelyillä ja toimeentulotuen myöntämishojien tarkennuksilla.

Toisen väliinputoajaryhmän muodostavat ammatillisten oppilaitosten tai lukioiden päiväopiskelijoista iltaopiskelijoiksi siirtyneet, jotka eivät ole oikeutettuja työttömyysturvaan eivätkä opintotukeen. Syyskuun 1 päivänä 1993 tuli voimaan työttömyysturvalain muutos, jonka

mukaan päiväopiskelijasta iltaopiskelijaksi siirtyvälle ei myönnetä työttömyysturvaa. Toisaalta opintotukea voi saada vain päätoimiseen opiskeluun eikä iltaopiskelua katsota päätoimiseksi. Kolmas ongelmaryhmä aiheutuu tulkintaeroista niiden kohdalla, jotka ovat jääneet työttömäksi ja lähteneet koulutukseen esimerkiksi iltaopiskelijoiksi tai monimuoto-opiskelijoiksi. Valiokunta korostaa, että työttömiksi jääneiden mahdollisuksien ilta- tai monimuoto-opiskeluun tulee olla yhtäläiset työssä olevien kanssa.

Ellei opiskelija saa opintotukea eikä työttömyysturvaa, hän voi hakea kunnalta toimeentulotukea. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kunnissa on kuitenkin hyvin erilainen käytäntö toimeentulotuen myöntämisessä opiskelijoille. Useassa kunnassa evätään opiskelijoiden toimeentulotuen saanti. Tämä saattaa aiheuttaa opiskelijalle kestävämpiä ongelmia, kun työttömyystilanteen vuoksi työpaikan saaminenkin voi olla lähes mahdotonta.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että edellä todettujen väliinputoajaryhmien syntyminen tulee kaikin keinoin yrittää estää. Valiokunta pitää opintotukijärjestelmän ja työttömyysturvajärjestelmän yhteensovittamisen perustana sitä, että opiskelijalle opintotuki on ensisijainen toimeentulomuoto. Opiskelijoita ei saa jättää muita kansalaisia huonompaan asemaan siten, että heistä jokin osa jää perustoimeentuloturvan ulkopuolelle. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi valiokunta painottaa erityisesti opetusministeriön, työministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön välistä yhteistyötä ja tarvetta löytää pikaisesti menettelytavat, joilla jatkossa pystytään välttämään tilanteet, joissa henkilö ei saa työttömyysturvaa eikä opintotukea tai toimeentulotukea. Keskeisenä on löytää yhteinen sisältö päätoimisen opiskelun käsitteelle, jota opetusministeriön ja työministeriön hallinnonalat käyttävät. Yhteensovittamisen tulee johtaa järjestelmän yksinkertaistumiseen.

Valiokunta edellyttää, että hallitus ryhtyy pikaisesti toimiin, jotta mikään opiskelijaryhmä ei jää perustoimeentulojärjestelmien ulkopuolelle.

Ammatillisen aikuiskoulutuksen määrärahat

Valtion opetusviranomaiset ovat voineet valtion vuoden 1993 talousarvion ja ammatillisista oppilaitoksista annetun lain väliaikaisen muutoksen (1686/92) nojalla ostaa talousarvion määrärahan rajoissa koulutusta ammatillisilta oppi-

laitoksilta tai muilta julkisen valvonnan alaisilta oppilaitoksilta. Talousarvioehdotuksessa vuodelle 1994 hallitus ehdottaa, että ammatillisen aikuiskoulutuksen momentille 29.69.33 myönnettävää määrärahaa saa käyttää mm. edellä mainitun väliaikaisen lainmuutoksen mukaisesti vuonna 1993 ostetun koulutuksen maksamiseen ja ammatillisista aikuiskoulutuskeskuksista ostettavan ammatillisen perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen maksamiseen. Näin ollen oppilaitosten kilpailuttaminen koulutuksen ostossa päättyy kuluvan vuoden lopussa. Talousarvioehdotuksessa on samalla siirretty yhteensä 104 miljoonaa markkaa eräiden oppilaitosten valtionosuusmomenteille sekä 200 miljoonaa markkaa työministeriön hallinnonalalle käytettäväksi 110 miljoonaa markkaa työvoimakoulutukseen osallistuvien opiskelijoiden opintososiaalisiihin etuuksiin ja 90 miljoonaa markkaa työvoimahallinnon ostamaan koulutukseen.

Valiokunta pitää opiskelijan kannalta tämänvuotista mahdollisuutta ostaa koulutusta useammilta ja useammanlaisilta oppilaitoksilta tässä tilanteessa tarkoituksenmukaisena menettelynä. Sen vuoksi ammatillisista oppilaitoksista annetun lain 31 d §:n väliaikaisen muutoksen voima-saoloa tulee jatkaa. Tämä edellyttää myös momentin 29.69.33 selvitysosassa mainittujen, yhteensä 104 miljoonan markan määrärahasiirtojen peruuttamista ao. momenteilta. Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen määrärahoja tulee koulutusmahdollisuuksien laajentamiseksi lisätä. Sen vuoksi momentin 34.06.50 määrärahoja tulee korottaa 148 miljoonalla markalla ja momentin 34.06.51 määrärahoja 50 miljoonalla markalla.

Valiokunta edellyttää, että työvoimahallinnon ostotoimintaan suunnattavilla määrärahoilla koulutusta ostettaessa os-toja suunnataan tarpeen mukaan myös niihin oppilaitoksiin ja niille opiskelijaryhmille, joille lääninhallitukset ovat opetushallinnon määrärahoilla koulutusta ostaneet vuonna 1993.

Työvoimakoulutuksen tulee olla osana koulutuspoliittikkaa, jonka tavoitteena on ammatillisen kehittymisen. Erityistä huomiota on kiinnitettävä koulutuksen laatuun.

Valiokunta kiinnittää huomiota erityiskoulu-tettujen työvoimakoulutukseen. Työvoimakou-lutuksen tavoitteena on työllistyminen. Sen vuoksi työvoimakoulutusta ostettaessa pitäisi ostaa tätä tukevaa koulutusta eikä koulutusta koulutuksen vuoksi. Sen vuoksi tulisi järjestää seurantaa, vaikuttavuuden arviointia ja tutki-mista sekä opintojen jatkosuunnittelua.

Edellä mainitut määrärahasiirrot työministe-riön hallinnonalalle momenteille 34.06.50 ja 34.06.51 ovat tarkoitetut nuorten koulutusjak-soihin.

Valiokunta edellyttää, että työvoima-hallinto huolehtii siitä, että nuorten kou-lutusjaksojen, jotka ovat ammatillisista oppilaitoksista valmistuneille tarkoitettuja kieli-, yrittäjä-, tietotekniikka-, kan-sainvälistymis- ja muita vastaavia jaksoja, edelleen jatketaan.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että valtiovarainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, vara-puheenjohtaja Astala, jäsenet Ala-Harja, Aula, von Bell, Gustafsson, Laakso, Lindqvist, M.

Pietikäinen, Rätty, Toivonen ja Tykkyläinen sekä varajäsenet Lahikainen (osittain), A. Ojala, Pu-hakka (osittain), Ryyänen ja Seivästö.

